

به نام خداوند

دانشکده اقتصاد

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم اقتصادی

عنوان:

توسعه مالی و رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی: نمونه ای از بخش بانکی ایران

استاد راهنما: دکتر امرالله امینی

استاد مشاور: دکتر حمید بهمن پور

نگارش: مونا سادات هاشمی ثابت

شهریور 1391

توسعه مالی و رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی: نمونه ای از بخش بانکی ایران

چکیده

در این تحقیق به بررسی آثار توسعه بازارهای پولی و بانکی در بخش کشاورزی پرداخته می‌شود و به همین منظور از سه شاخص توسعه بانکی یعنی نسبت حجم نقدینگی به تولید ناخالص داخلی، نسبت تسهیلات بانک کشاورزی به ارزش افزوده بخش کشاورزی و نسبت تسهیلات بانکهای تجاری به ارزش افزوده بخش کشاورزی استفاده می‌گردد. نتایج تحقیق نشان دهنده اثر مثبت توسعه بانکی بر رشد و توسعه بخش کشاورزی است. بالاخص مشخص می‌گردد در دوران بلند مدت اثرگذاری آن بیشتر است.

کلیدواژه: ارزش افزوده بخش کشاورزی، توسعه بانکی، علیت
گرنجری، مدل *ECM* و *ARDL*

7	چکیده
8	بیان مساله
10	ضرورت و اهمیت موضوع
10	سوالات تحقیق
11	فرضیات تحقیق:
11	اهداف تحقیق
11	روش شناسی:
12	ب- روش گرد آوری اطلاعات و داده ها
12	ج- جامعه آماری
13	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح
13	روش تجزیه و تحلیل داده ها
14	محدودیتها
14	چارچوب نظری
17	فصل دوم
17	مبانی نظری
19	2-2- ساختار بخش مالی در ایران
20	1-2-2 بازار مالی
21	انواع بازارهای مالی
21	بازار پول
22	بازار سرمایه
23	خصوصیات یک بازار سرمایه مطلوب
23	2-2-2 واسطه های مالی ایران
24	واسطه های مالی سپرد هپذیر

- 24..... واسطه‌های مالی غیر سپرده‌پذیر.....
- 25..... 3-2-2- قوانین حاکم بر بخش مالی.....
- 25..... 4-2-2- ویژگی‌های بازارهای مالی اسلامی پس از انقلاب اسلامی.....
- 26..... 5-2-2- چالش‌های بخش مالی.....
- 27..... 3-2-3- کارکردهای مهم اقتصادی بازارهای مالی.....
- 27..... 2-3-1- جذب و تجهیز پساندازه‌ها.....
- 27..... 2-3-2- نظارت قبل از واگذاری وجوه (تخصیص پساندازه‌ها).....
- 30..... 3-3-2- نظارت پس از واگذاری وجوه.....
- 33..... 4-3-2- تولید اطلاعات.....
- 34..... 5-3-2- کاهش ریسک نقدینگی.....
- 35..... 6-3-2- تسهیل مبادلات.....
- 36..... 4-2-4- محورهای اصلی یک بازار مالی باثبات و کارآمد.....
- 36..... 1-4-2- ثبات اقتصادی.....
- 37..... 2-4-2- چارچوب و مبانی حقوقی.....
- 38..... 3-4-2- چارچوب و مبانی اطلاعاتی.....
- 38..... 2-5- انواع نظام‌های مالی.....
- 39..... 1-5-2- نظام مالی بازار محور.....
- 41..... 2-5-2- نظام مالی بانک محور.....
- 42..... 3-5-2- نظام بازار محور و بانک محور در کنار یگدیگر.....
- 42..... 6-2- ویژگی‌های بازارهای پولی و مالی کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته.....
- 44..... 7-2- ویژگی‌های بخش مالی در اقتصاد ایران.....
- 46..... 8-2- نقش دولت در عرضه خدمات مالی.....
- 46..... 1-8-2- دیدگاه سازوکار بازار.....
- 47..... 2-8-2- دیدگاه شکست بازار.....

49	3-8-2 دیدگاه توانمندسازی بازار:
50	9-2 بازار اعتبارات کوتاه مدت.....
52	10-2 رشد اقتصادی و بیان مفاهیم نظری آن
53	1-10-2 مروری بر الگوهای رشد اقتصادی.....
54	الگوهای رشد درونزا و نئوکلاسیکی
57	11-2 نقش توسعه بازارهای مالی بر رشد اقتصاد
60	12-2 تاثیر توسعه مالی بر رشد بخش کشاورزی.....
62	13-2 مطالعات تجربی صورت گرفته
69	مقدمه
70	تعریف و تجزیه و تحلیل شاخصهای توسعه مالی.....
71	تعاریف مختلف پول.....
72	شاخص توسعه ژرفای مالی.....
75	شاخص کارایی سیستم مالی.....
76	شاخص ساختاری توسعه مالی.....
78	شاخص آزادسازی تجاری.....
79	متغیر دامی آب و هوا.....
80	آغاز و خاتمه خشکسالی.....
80	شدت و بزرگی خشکسالی.....
81	شاخصهای خشکسالی.....
81	شاخص DR.....
82	روش نیچه
83	رشد تولید ناخالص داخلی.....
84	روش تحقیق.....
84	آزمون دیکی-فولر.....
87	آزمون دیکی-فولر تعمیم یافته.....

88	آزمون علیت انگل-گرنجر.....
91	مکانیزم تصحیح خطا (ECM).....
95	روش خود توضیح برداری با وقفه‌های گسترده (ARDL).....
99	الگوی تحقیق.....
101	فصل چهارم.....
101	برآورد آماری.....
102	1-4 مقدمه.....
102	2-4 بررسی داده‌های تحقیق.....
106	3-4 بررسی رابطه ماتریس همبستگی.....
107	4-4- بررسی مانایی.....
109	4-5 آزمون علیت انگل گرنجر.....
110	4-6 برآورد بلندمدت و کوتاه مدت.....
118	فصل پنجم.....
118	نتیجه گیری و پیشنهادات.....
119	مقدمه.....
120	نتایج تحقیق:.....
120	فرضیه 1:.....
122	فرضیه 2:.....
123	فرضیه 3:.....
124	پیشنهادات:.....
128	فصل ششم.....
128	ضمائم.....
128	نتایج برآوردها:.....
141	شاخص های مورد استفاده:.....
143	منابع.....

بیان مساله

دستیابی به رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی بالا و پایدار، همواره مورد نظر برنامه‌های اقتصادی کشورها بوده است. اثبات وجود رابطه مثبت میان توسعه بازارهای مالی و رشد اقتصادی توسط بسیاری از مطالعات، پژوهشگران را بر آن داشته است تا عوامل بازدارنده رشد و توسعه بازارهای مالی را مورد مطالعه قرار دهند.

بخش بانکی ایران در دهه اول و دوم بعد از انقلاب اسلامی، بصورت محدود و توسعه نیافته بود ولیکن در دوره‌های بعد بخش مالی در ایران به سمت توسعه یافتن حرکت نمود. بالاخص با ورود بخش خصوصی در بخش بانکی و نیز انتقال سهام بانک‌های دولتی در بازار بورس، که باعث بوجود آمدن تغییرات اساسی در سیستم بانکی کشور گردیده است.

ساختار بخش مالی شامل نهادهای مالی، ابزارهای مالی، بازارهای مالی، قوانین حاکم بر بخش مالی و ارگان‌های سیاست‌گذار در بخش مالی است.

نهادهای مالی سپرده‌پذیر در اقتصاد جمهوری اسلامی ایران شامل بانک‌های دولتی (تجاری و تخصصی) و خصوصی، مؤسسات مالی غیربانکی، تعاونی‌های اعتباری و صندوق‌های قرض‌الحسنه است. بیمه‌های بازرگانی، بیمه‌های اجتماعی و صندوق‌های بازنشستگی، واسطه‌های مالی قراردادی در اقتصاد ایران هستند. شرکت‌های سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار، نهادهای مالی سرمایه‌گذاری را تشکیل می‌دهند. در بازار پول، بانک‌ها و مؤسسات مالی غیربانکی، تعاونی‌های اعتباری، خزانه‌داری و صندوق‌های قرض‌الحسنه حضور دارند.

در بررسی‌های مختلفی که در زمینه رابطه توسعه مالی و رشد و توسعه اقتصادی صورت گرفته است، تقریباً همگی بر این امر تاکید دارند که رشد و توسعه یک اقتصاد نیازمند توسعه مالی می‌باشد و در واقع بخش مالی در هر اقتصادی به عنوان یکی از

ساختارهای اقتصادی آن می‌باشد. لذا توجه به این امر و بررسی میزان اثر گذاری آن بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور بسیار با اهمیت می‌باشد و باید در این زمینه مطالعات زیادی صورت گیرد تا مسایل و مشکلات آن در اقتصاد ایران مشخص گردد. به همین جهت این تحقیق قصد دارد به بررسی رابطه بین رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی و توسعه مالی از کانال و مسیر توسعه بانکی بپردازد. زیرا بخش بانکی در کشور می‌تواند در مسیر جذب پس‌انداز و تبدیل آن به سرمایه، جهت سرمایه‌گذاری کمک نماید. هرچند که هنوز بخش بانکی با بخش خصوصی رابطه درستی را ایجاد نکرده است و سرمایه‌گذاران نمی‌توانند منابع خود را از بانکها و یا بازار سرمایه بر راحتی جذب کنند.

در واقع سوال اصلی و اساسی این تحقیق بررسی جهت‌علیت رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی و تسهیلات اعطا شده توسط بانک کشاورزی، و هم چنین بررسی میزان اثر گذاری تسهیلات بانک کشاورزی در رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی است.

ضرورت و اهمیت موضوع

امروزه به منظور بسترسازی مناسب برای توسعه و رشد اقتصاد، هر کشوری نیازمند توسعه بانکی است، زیرا که بخش مالی در هر اقتصاد بعنوان یکی از اصلی‌ترین زیرساخت‌های آن اقتصاد محسوب می‌گردد، بخصوص آنکه در کشورهای در حال توسعه تامین منابع مالی و سرمایه جزیی از مهمترین مسایل اقتصادی به حساب می‌آید. به طوری که می‌دانیم کشور ایران در 2 دهه اخیر سعی نموده است که بخش بانکی را توسعه دهد. بویژه با ورود بخش خصوصی به این سیستم، سرعت توسعه آن شتاب بیشتری یافته است و بخش دولتی نیز به دنبال بخش خصوصی سعی در بهبود خود دارد. اما نحوه پرداخت تسهیلات توسط سیستم بانکی ایران همواره مورد بحث بوده است که آیا نوع پرداخت تسهیلات توسط بانکها به اشکال مختلف، بدرستی توانسته است به رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی کمک کند؟ این وضعیت موجب شده است تا نحوه تخصیص منابع توسط بانکها یکی از مشکلات اقتصاد ایران در شرایط حاضر باشد.

لذا در این مطالعه با توجه به اهمیت موضوع درصدد مطالعه تاثیر شاخص‌های توسعه بانکی و تسهیلات و اعتبارات بانکی بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی برآمدم.

سوالات تحقیق

- 1- آیا شاخص‌های توسعه بانکی (شاخص نسبت حجم نقدینگی به تولید ناخالص داخلی) بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی اثر دارد؟
- 2- آیا وام‌های پرداختی (تسهیلات) توسط بانک‌های تجاری می‌توانند به رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی کمک کنند؟
- 3- آیا وام‌های پرداختی (تسهیلات) بانک کشاورزی می‌تواند به رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی کمک کنند؟

فرضیات تحقیق:

بنا به اهمیت موضوع تخصصی کردن بانک ها، تاثیر مثبت تسهیلات بانک کشاورزی بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی، به عنوان فرضیه اصلی و سایر فرضیات به عنوان فرضیات فرعی در نظر گرفته می شود. فرضیات تحقیق به قرار زیر است:

1- شاخصهای توسعه بانکی (مانند: شاخص نسبت حجم نقدینگی بر تولید ناخالص داخلی) بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی تاثیر مثبت دارد.

2- وامهای پرداختی (تسهیلات) توسط بانکهای تجاری بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی ایران تاثیر مثبت دارد.

3- وامهای پرداختی (تسهیلات) توسط بانکهای تخصصی (بانک کشاورزی) بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی ایران تاثیر مثبت دارد. (فرضیه اصلی)

اهداف تحقیق:

در این مطالعه ما قصد داریم تاثیر شاخصهای مختلف توسعه بانکی را بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی ایران با استفاده از روش آزمون انگل گرنجر و مدل ECM و $ARDL$ آزمون کنیم. در ایران تا به امروز مطالعات زیادی در زمینه توسعه بانکی و رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی صورت نگرفته است. بالاخص به صورت مدل ارائه شده در این تحقیق. لذا مطالعه پیش رو پژوهشی نو به حساب می آید.

روش شناسی:

الف- نوع روش تحقیق

توصیفی همبستگی علی و ... تجربی تاریخی

ب- روش گرد آوری اطلاعات و داده ها

روش انجام این تحقیق، توصیفی و اسنادی است. در مرحله اول این مطالعه، به منظور بررسی ادبیات نظری مربوط به ارتباط توسعه مالی و رشد، از اسناد مربوطه به صورت مقاله، کتاب و پایان نامه، استفاده می شود. در مرحله بعد بر اساس پیشینه تحقیق، مدل اقتصاد سنجی مناسب جهت پاسخگویی به سؤالات و آزمون فرضیات انتخاب می گردد. پس از ارائه مدل، با استفاده از داده هایی که به صورت سری زمانی از سایت بانک مرکزی و مرکز آمار کشور به دست می آید، به برآزش مدل تصریح شده پرداخته و با انجام آزمون های لازم، نتایج مدل مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

در این پایان نامه به منظور گردآوری اطلاعات لازم در خصوص مبانی تئوریک و مبانی تجربی، از کتابها، پایان نامه ها، مقالات فارسی و مقالات لاتین که از ژورنال های مختلف به دست آمده، استفاده شده است. اطلاعات آماری لازم در خصوص سری های زمانی مربوطه از سایت های اطلاع رسانی بانک مرکزی، مرکز آمار ایران و سایر دستگاه های اجرایی تولید کننده آمار و اطلاعات گردآوری شده است.

ج- جامعه آماری

در این تحقیق از داده های بانک مرکزی بخش سری های زمانی و نیز از داده های مرکز آمار ایران بخش نشریات این سازمان استفاده شده است. دوره زمانی این تحقیق که در نظر گرفته شده است، در طول سال های 1361 تا 1386 می باشد.

تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح

آزمون علیت گرنجری: آزمونی است که در آن می‌توان علیت دو طرفه متغیرها را بررسی نمود و از نظر آماری از اعتبار بسیار بالایی برخوردار است.

الگوی تصحیح خطا (ECM): الگویی است که نوسانات کوتاه مدت متغیرها را به مقادیر تعادلی بلندمدت آن‌ها ارتباط می‌دهد.

الگوی خود توضیح با وقفه های گسترده (ARDL): الگوی پویایی برای رابطه بلندمدت که توسط آن می‌توان به برآوردهای نسبتاً بدون تورش از ضرایب بلند مدت الگو دست یافت.

رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی: درصد تغییرات ارزش افزوده بخش کشاورزی

روش تجزیه و تحلیل داده ها

هدف از این پژوهش بررسی تاثیر توسعه بازار بانکی بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی و آزمون فرضیه‌های مورد مطالعه با استفاده از آزمون انگل گرنجر و مدل *ECM* و *ARDL* می‌باشد. مبانی نظری این فرایند بر مبنای نتایج به دست آمده از تحقیقات کاتارزینا بورزینسکا¹ استوار می‌باشد.

با توجه به این که هدف این تحقیق بررسی بود و نبود ارتباط بین رشد اقتصاد و توسعه است، در ابتدا، به منظور آزمون فرضیات تحقیق، با استفاده از مطالعات تجربی و مباحث نظری موجود و با توجه به ماهیت فرضیات، مدل تجربی مناسب انتخاب شده و سپس با استفاده از نرم افزار *Eviews* آزمون انگل گرنجر صورت می‌پذیرد و نتایج آن مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. جهت آزمون مورد نظر، ابتدا اطلاعات سری‌های زمانی مربوط به بخش بانکی، برای سال‌های 1361-1386 استخراج شده و با به‌کارگیری آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته به بررسی

¹-KatarzynaBurzynska

پایایی سری‌های زمانی پرداخته می‌شود و در پایان نیز با استفاده از روش *ECM* و *ARDL* مدل تحقیق برآورد می‌گردد.

محدودیت‌ها

در این تحقیق در بخش داده‌ها با بعضی محدودیت‌ها روبرو خواهیم بود، که جهت برطرف نمودن آن باید اقدام به شاخص‌سازی کرد. ولیکن بطور کلی متغیرها به چند دسته تقسیم می‌شوند: 1- متغیرهای کنترل 2- متغیر مالی (حجم نقدینگی) 3- وام‌های پرداختی به بخش کشاورزی توسط بانک کشاورزی 4- وام‌های پرداختی به بخش کشاورزی توسط بانک‌های تجاری

چارچوب نظری

رشد اقتصادی بدون توسعه مالی امکان‌پذیر نیست. توسعه مالی، ابزار مؤسسات و بازارهای مالی را دربر می‌گیرد و در این میان، مؤسسات مالی، بخش اساسی و توسعه بخش بازار مالی را تشکیل می‌دهند. در واقع، مؤسسات مالی زمینه‌ساز رشد و ابزار و بازار مالی هستند. تجارب کشورهای مختلف و مطالعات متعدد تجربی در این زمینه، بیانگر این واقعیت است که توسعه بازار مالی اثر مثبت بر رشد اقتصادی داشته است (پاتریک، 1996؛ جانسون، 1996؛ گرین‌وود، 1997؛ چونگ، 2001؛ و کلی، 2004).

جهان توسعه یافته، رشد اقتصادی پایدار را در نتیجه گسترش مؤسسات مالی و تنوع‌پذیری ابزارهای مالی کسب کرده است. مؤسسات مالی با هدف‌های ارائه خدمات به جامعه، تأمین رشد و سهم بازار، و ایجاد حداکثر بازدهی به فعالیت می‌پردازند. در خدمات مورد ارائه، اعطای اعتبار، سیستم پرداخت، ایجاد و گسترش حجم پول و انجام پس‌انداز به‌عنوان وظایف اساسی مؤسسات مالی نام برده شده است. در واقع، انواع خدمات مالی

قابل ارائه توسط مؤسسات مالی، طیف گسترده‌ای از نیازهای فعالان اقتصادی را پوشش می‌دهد (شبان‌ی 1376).

بحث ارتباط بین توسعه مالی و رشد اقتصادی یک مسئله طولانی است. در سال 1911 جوزف شومپتر استدلال کرد که توسعه مالی باعث رشد اقتصادی می‌شود. نکته اصلی او در این بود که از طریق خدمات واسطه‌های مالی مانند صرفه‌جویی در نقل و انتقالات، مدیریت ریسک، تسهیل معاملات و یا ارزیابی پروژه‌ها، توسعه اقتصادی و تکنولوژیکی را تحریک کرده است. در واقع تغییرات تکنولوژیکی کلید استدلال شومپتر است. در نظر او "تخریب خلاق" روند جایگزینی ثابت روش قدیمی تولید کالاها با روش‌های بهتر، اختراع و نوآوری است. و واسطه‌های مالی قابلیت فعال کردن این نوآوری‌های تکنولوژیکی را دارند. (کینگ، لوین، 1993).

هیکس (1969) متوجه شد که مؤسسات مالی می‌توانند رشد اقتصادی را تسهیل کند. اگرچه مسیر آن در شکل‌گیری سرمایه متمرکز شده است. بر این اساس تشکیل سرمایه می‌تواند توسط مؤسسات مالی از طریق تغییر نرخ پس‌انداز و یا پس‌انداز واقعی در سرمایه‌های مختلف فن‌آوری‌های تولید، تحت تاثیر قرار گیرد. نقدینگی بسیار مهم است. پروژه‌های با بازده بالا مستلزم تعهد بلندمدت سرمایه است و پس‌اندازکننده عموماً تمایلی به از دست دادن کنترل پس‌انداز خود را برای مدت طولانی ندارد. وظیفه نهادهای مالی است که به منظور افزایش نقدینگی از سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت حمایت کنند، به طوری که انتظار می‌رود سرمایه‌گذاران بیشتر در پروژه‌های با بازدهی بالا سرمایه‌گذاری کنند. با توجه به نظر هیکس انقلاب صنعتی در انگلستان به طور عمده بواسطه بهبود بازار سرمایه صورت پذیرفته است که باعث تعدیل ریسک نقدینگی شد.

لوین (2004) اشاره می‌کند یکی دیگر از راه‌های نفوذ بر عملکرد اقتصاد، اثر اطلاعاتی است. برای مؤسسات مالی باید اطمینان حاصل شود که اطلاعات مربوط به سرمایه‌گذاری در دسترس است. این امر آثار اطلاعات نامتقارن را کاهش می‌دهد.

نقش فوق نشان می دهد که به درستی سیستم مالی قادر به اطمینان از سرمایه گذاری و پس انداز بیشتر است ، که از طریق انباشت سرمایه (نوع هیکس "از کانال. هیکس ، 1969) و یا تغییرات تکنولوژیکی (نوع شومپتر را از کانال ، شومپتر ، 1911) منجر به افزایش رشد اقتصادی شود.

کینگ و لوین (1993) در مطالعه ای به این نتیجه رسیدند که توسعه مالی موجب می شود، اول آنکه بهترین طرح های سرمایه-گذاری انتخاب شود و اجرای طرح های بزرگ از طریق تجهیز منابع کوچک تأمین مالی گردد، دوم آنکه ابزارهای مالی تنوع و گسترش یابد و سوم آنکه امکان دریافت پاداش نوآوری برای روش های جدید فراهم گردد.

فصل دوم

مبانی نظری

2-1- مقدمه

هدف از ارائه این فصل، بررسی نظریات مختلف در زمینه توسعه بازارهای مالی و عوامل تأثیرگذار بر توسعه این بازارهاست. بدین منظور ابتدا در قسمت (2-2) به صورت مختصر،

به ساختار بخش مالی و تعریف اجزای بازار مالی در ایران پرداخته می‌شود. در قسمت (2-3)، نگاهی به کارکردهای بازارهای مالی خواهیم داشت. در قسمت (2-4)، محورهای اصلی یک بازار مالی باثبات و کارآمد را تشریح خواهیم کرد. در قسمت (2-5)، تعریفی از انواع نظام‌های مالی را ارائه می‌کنیم. در قسمت (2-6)، درباره ویژگی‌های بازارهای پولی و مالی در کشورهای در حال توسعه بحث خواهد شد. در قسمت (2-7) در خصوص ویژگی‌های بخش مالی در اقتصاد ایران بحث خواهد شد، در قسمت (2-8)، از نقش دولت در عرضه خدمات مالی بحث می‌شود. در بخش بعد نظریات درباره منشأ اثرات توسعه مالی بر رشد اقتصاد مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. نهایتاً در بخش پایانی، برخی از مطالعات داخلی و خارجی را ارائه می‌نماییم.

2-2- ساختار بخش مالی در ایران

ساختار بخش مالی شامل نهادهای مالی، ابزارهای مالی، بازارهای مالی، قوانین حاکم بر بخش مالی و ارگان‌های سیاست‌گذار در بخش مالی است.

نهادهای مالی سپرده‌پذیر در اقتصاد جمهوری اسلامی ایران شامل بانک‌های دولتی (تجاری و تخصصی) و خصوصی، مؤسسات مالی غیربانکی، تعاونی‌های اعتباری و صندوق‌های قرض‌الحسنه است. بیمه‌های بازرگانی، بیمه‌های اجتماعی و صندوق‌های بازنشستگی، واسطه‌های مالی قراردادی در اقتصاد ایران هستند.

شرکت‌های سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار، نهادهای مالی سرمایه‌گذاری را تشکیل می‌دهند.

در بازار پول، بانک‌ها و مؤسسات مالی غیربانکی، تعاونی‌های اعتباری، خزانه‌داری و صندوق‌های قرض‌الحسنه حضور دارند.

مهم‌ترین نهاد بازار سرمایه در ایران، بورس اوراق بهادار تهران است و بازار تأمین اطمینان سازمان‌یافته در ایران وجود ندارد.

ابزارهای مالی در بخش مالی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران شامل: سهام، اوراق مشارکت طرح‌های انتفاعی و سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت بانکی می‌باشند.

مهم‌ترین قوانین حاکم بر بخش مالی ایران را قانون عملیات بانکی بدون ربا، قانون پولی و بانکی کشور، قانون تأسیس بورس اوراق بهادار، و قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت و قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری تشکیل می‌دهند.

برخی از چالش‌های بخش مالی ایران مواردی مانند: پایه‌بانکی بودن بخش مالی، دخالت دولت در تعیین نرخ سود و تسهیلات تکلیفی، تأثیرپذیری سیاست پولی از سیاست مالی و عدم تنوع اوراق بهادار در بازار سرمایه را شامل می‌شوند (میرجلیلی، 1384).

1-2-2 بازار مالی

در اقتصاد، بازار مالی به مکانی اطلاق می‌شود که امکان خرید و فروش سهام، کالا یا هر محصول قابل تبادلی را برای مشارکت‌کنندگان با هزینه‌ای پایین فراهم می‌آورد. بازارهای مالی چند صده اخیر رشد قابل توجهی داشته و به‌طور مستمر در حال تکامل و افزایش نقدینگی در جهان است.

وظیفه بازارها گردآوری خریداران و فروشندگان علاقه‌مند به مشارکت در بازار است. در واقع تمامی بازارهای مالی در پی گردآوری سرمایه و برقراری ارتباط بین جویندگان سرمایه (قرضگیرندگان) و دارندگان سرمایه (قرض‌دهندگان) هستند.

تفاوت دارایی‌های مالی با دارایی‌های واقعی در این است که دارایی‌های واقعی ماهیت فیزیکی دارند. مانند اتومبیل، املاک و مستغلات و وسایل منزل.

یکی از راه‌های سرمایه‌گذاری خرید دارایی‌های مالی است. مزیت خرید دارایی‌های مالی نسبت به خرید دارایی‌های واقعی از دیدگاه اقتصادی این است که اولاً دارایی واقعی کالای مصرفی است نه وسیله پس‌انداز و سرمایه‌گذاری. دوم اینکه خرید دارایی‌های واقعی و بلااستفاده نگه داشتن آنها به امید گرانتر شدن در آینده به معنای بلااستفاده نگه داشتن منابع کشور است و ارزش افزوده‌ای ایجاد نمی‌کند. مگر آنکه از آن استفاده شود. مثل اینکه شخصی اتومبیل و یا خانه‌ای بخرد و آن را اجاره دهد. چند نوع از دارایی‌های مالی عبارتند از: سپرده‌های سرمایه‌گذاری در بانکها، طرح‌های بازنشستگی که توسط صندوق‌های بازنشستگی ارائه می‌شود، انواع بیمه‌نامه‌های شرکت‌های بیمه و در نهایت اوراق بهادار قابل داد و ستد در بورس اوراق بهادار که توسط کارگزاران خرید و فروش می‌شود.